

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Михаил Симеонов Чиприянов

на дисертационен труд на тема: **РОЛЯ НА ФИСКАЛНАТА СТРАТЕГИЯ НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЯ ЗА ПОСТИГАНЕ НА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА НАЦИОНАЛНАТА ИКОНОМИКА**

Автор на дисертационния труд: **Весна Стоян Коруновска**

I. Общо представяне на дисертационния труд

С представения дисертационен труд „РОЛЯ НА ФИСКАЛНАТА СТРАТЕГИЯ НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЯ ЗА ПОСТИГАНЕ НА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА НАЦИОНАЛНАТА ИКОНОМИКА“ се цели чрез използване на иконометрични модели за изследване на ефектите на фискалната политика върху макроикономическото развитие в РСМ, да се направи оценка на фискалните въздействия по отношение на интензивността, посоката на движение, забавянето във времето на промените, взаимозависимостта с БВП. Постигането на тази цел ще помогне да се определят основните параметри за провеждане на разумна фискална политика и може да служи като модел за анализ и оценка на предишни и бъдещи фискални стратегии на страната.

Дисертационният труд е в оптимален обем от 254 страници, от които 214 - основен текст, 9 с използвана литература и 30 страници приложения. Той съдържа въведение, изложение, включващо три глави, заключение, използвана литература и приложения. Използваната литература включва общо 95 литературни източници. За подсилване на изложението са представени 65 фигури и 4 таблици в основния текст. Налице е съразмерност при обема на отделните глави.

Предметът на изследването, неговият обем и структура, както и проучените и използвани литературни източници напълно отговарят на установените стандарти за разработване на научен труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по докторска програма „Планиране“.

II. Преценка на формата и съдържанието на дисертацията

В структурно отношение дисертацията е оптимална и включва въведение, три глави и заключение, които осигуряват логическата конструкция на труда. Прави впечатление високия научен стил.

Въведението е обстойно и съдържа основните елементи за научно изследване – обосновка на актуалността, обект, предмет, цел, теза, задачи, методология и др.

Обект на изследване в дисертацията са ефектите на фискалната политика на РСМ върху макроикономическото развитие и публичния дълг. Предмет на изследване са политиките, стратегиите и инструментите на фискалната политика с цел осигуряване на устойчиво развитие, както и методи за оценка на краткосрочните и средносрочните ефекти на фискалната политика върху БВП и публичния дълг на страната.

Основната хипотеза е, че прилагането на векторни модели на авторегресия дава възможност за точно определяне на въздействието на фискалната политика върху макроикономическите тенденции и публичния дълг, което допринася за непрекъснатото усъвършенстване на Фискалната стратегия и разумното управление на фискалната политика, с цел постигане на устойчиво развитие на националната икономика.

В Глава първа са интерпретирани съвременните теоретични концепции за въздействието на фискалната политика върху икономическото развитие.

Във Втора глава се разгръща емпиричното изследване на ефектите на фискалната политика на икономиката на РСМ. Ясно е представена методологията на статистическото изследване, както и получените резултати.

В рамките на Трета глава се акцентира на стратегическите насоки за добро управление на публичните финанси.

В заключението е направен обзор на основните изводи и твърдения, които са изведени в отделните глави на дисертационния труд, като е прокарана логическа връзка между тях. Така е подкрепена и изследователската теза на автора. Маркирани са и възможни насоки за бъдещи изследвания.

Положително впечатление в труда правят направените обзори/дискусии към втора и трета глава. Те дават допълнителна яснота и информация по интерпретираната тема, като допълват направените от автора констатации и дефинирани твърдения.

Посоченото по-горе ми дава основание да стигна до извода, че чрез съдържанието на дисертационния труд е постигнато потвърждение на основната хипотеза на труда.

Основната препоръка към определящите икономическата политика в Република Северна Македония трябва да бъде създаването на интелигентна система в управлението на публичните финанси – SMART finances. Тази система се основава на ясна стратегия, устойчивост, отговорност, ориентирана към реформи и прозрачност, всъщност както се казва в самото съкращение (S-стратегическа, M-поддържана, A-отчетна, R-ориентирана към реформи, T-прозрачна).

В дисертацията не са констатирани отклонения от съдържанието, повторения и логически противоречия.

Не са забелязани нарушения на правилата на научната етика в дисертационния труд.

Авторефератът отразява точно и пълно труда. Разработен е съгласно изискванията, като съдържа всички необходими реквизити. Представя в кратка форма основните проблеми. Способства за придобиване на пълна представа за научната стойност и практическата приложимост на постигнатите научни и научно-приложни резултати, в контекста на доказаната от автора изследователска теза.

Представената справка с публикации показва, че докторантът има достатъчно публикации по темата, с което надхвърля минималните национални изисквания за ОНС „доктор“.

III. Научни и научно-приложни приноси на дисертацията

Теоретичната и практическата значимост на труда и неговите основни приноси се изразяват в следното:

1. Направен е критичен преглед на съвременните научни концепции за въздействието на фискалната политика върху икономическото развитие.

2. Откроени са основните разлики между емпиричните изследвания в областта на фискалната политика, отличаващи се по използваните алтернативни подходи за идентифициране на фискалните сътресения, и е направен извода, че по отношение на изследването на макроикономическите ефекти на фискалната политика VAR-моделите имат най-голямо приложение в емпиричната литература.

3. Направен е анализ на фискалната политика на РСМ за периода 2000 г.–2018 г., в т.ч. на растежа на БВП, на динамиката на общите публични приходи, на данъчните приходи, на текущите разходи, на бюджетния дефицит със съответните изводи и заключения.

4. Изследвани са ефектите на фискалните инструменти върху реалния сектор в РСМ, чрез тяхното въздействие върху БВП, чрез използване на регресионен анализ, т.е. модел на линейна регресия. Регресията показва, че БВП в един период оказва влияние върху нивото на БВП в друг период и че икономическите променливи и инструменти на паричната и фискалната политика обикновено имат „времево закъснение“ (time lag). В резултат от анализ се прави извода, че регресионните модели могат да се използват за определяне на съществуването на двупосочна връзка между БВП и общественото потребление, но има ограничения за тяхното приложение, което налага необходимостта от използване на векторни авторегресионни модели.

5. Направен е анализ на въздействието на общественото потребление върху БВП на РСМ, чрез използване на модела VAR (p). Моделът VAR беше използван като основа за оценка на функциите на импулсния отговор, който всъщност показва как една променлива може да реагира на внезапни промени в другата променлива в анализирания случай: БВП и обществено (бюджетно) потребление. Резултатите показват, че БВП на РСМ реагира на промените (шоковете) в общественото потребление след два лага, докато общественото (бюджетното) потребление реагира на промените в БВП след 4 периода.

6. Извършена е оценка на качеството на бюджетните разходи и на тяхното влияние върху икономическия растеж на страната чрез тестване на причинно-следствената връзка на Грейндър в VAR средата на капиталовите разходи, като част от държавния бюджет върху БВП. Доказва се, че капиталовите разходи, които са основен инструмент за растежа на БВП и икономическия растеж, както и най-често използваният инструмент за антициклична икономическа политика, не влияят на БВП за анализирания период 2006 г.–2019 г., т.е. чрез определяне на капиталови разходи, БВП не може да бъде предвиден със сигурност.

7. Направени са попоръки за приемането на Закон за бюджетите (Organic Budget Law), който всъщност е подкрепящият инструмент на „умната“ финансова система – SMART finances, с което традиционното инкрементално бюджетиране да бъде преориентирано към бюджетиране, ориентирано към резултатите, както и за създаването на Фискален съвет, за въвеждане на Интегрирана информационна система за финансово управление (ИСУФУ, IFMIS) и др.

Приемам горните резултати/приноси като дело на докторанта и считам, че те ще допринесат за реален напредък и усъвършенствания в областта.

IV. Критични бележки, въпроси и препоръки

Като член на обучаващата катедра и като вътрешен рецензент наблюдавах пряко напредъка на Весна Коруновска по разработване на дисертационния труд и последователността, с която бяха отразени отправените предложения и идеи във времето. Нямам критични бележки и въпроси към автора.

V. Обобщено заключение и становище

Въз основа на научния анализ на проекта на дисертационния труд на тема „РОЛЯ НА ФИСКАЛНАТА СТРАТЕГИЯ НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЯ ЗА ПОСТИГАНЕ НА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА НАЦИОНАЛНАТА ИКОНОМИКА“ приемам, че той представлява цялостно самостоятелно научно изследване с теоретико-приложен характер по актуален и значим проблем. Считам, че дисертацията съдържа научни и научно-приложни приноси и напълно отговаря на изискванията за придобиване на образователната и научна степен „доктор“, посочени в ЗРАСРБ и Правилника за неговото приложение. Това ми дава основание да поставя категорична положителна оценка на дисертационния труд и предлагам на научното жури да присъди на Весна Стоян Коруновска образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.8 Икономика, научна специалност „Планиране“.

Дата: 03.12.2023 г.

Рецензент: .

(доц. д-р М. Чиприянов)